

наша СЛОВА

Газета выходзіць з сакавіка 1990 года

№ 34 (1029) 24 ЖНІЎНЯ 2011 г.

ЧЫТАЕМ КАРАТКЕВІЧА!

Паважаныя чытачы!

Выдавецтва «Мастацкая літаратура» аб'ядліе прыватную падпіску на 25-цітомнае выданне ў 2012—2020 гадах твораў Уладзіміра Карапкевіча.

Па ўмовах падпіскі трэба: унесці аплату за першы і апошні томы ў паштовым аддзяленні. Кошт першага тома — 46800 руб., апошняга (25) — 58400 руб. Тэрмін аплаты да 1 снежня 2011 года. Накіраваць у выдавецтва ліст з паведамленнем аб апліце. Інфармацыя аб выхадзе наступнага тома, кошце і тэрмінах аплаты будзе змешчана ў выда-дзенном томе. Пералік грошай па наступных рэвізітах:

УП «Мастацкая літаратура»,
220004, г. Мінск, пр. Пераможцаў, 11,
р/п 3012001483810 аддзяленне №538 у г. Мінску
ААТ «Белінвестбанк», БІК 153001739, УНП 100055406,
АКПА 02477775 «Падпіска на творы Карапкевіча».
Даведкі патэлефонах: 203-83-63, 226-66-16.
Выдавецтва «Мастацкая літаратура».

Паколькі ініцыятыва арганізацыі гэтай падпіскі належыць ТБМ, Сакратарыят ТБМ звязаеца да сваіх сяброві і ўсіх, хто любіць творчасць У. Карапкевіча, падтрымашь ініцыятыву і пад-пісацца на 25-томнік генія беларускай літаратуры.

Усіх, хто падпішаца, просім накіроўваць ксеракопіі плацёжных дакументаў на адрес: УП «Мастацкая літаратура», 220004, г. Мінск, пр. Пераможцаў, 11. Тым, хто падпішаца, і адаша ксеракопію пра гэта, выдавецтва за невялікія грошы прышло тамы У. Карапкевіча.

«Белпошта» выдала мастацкі канверт да 500-годддзя надання г. Наваградку Магдэбургскага права

29 жніўня

у межах кампаніі «Будзьма» адбудзеца сустрэча па тэме «Распраоўка стандартай беларускай лацінкі».

Адказная: А. Анісім.

Пачатак а 18 гадзіне. Уваход вольны.

Румянцева, 13.

ISSN 2073-7033

31 жніўня
у межах кампаніі «Будзьма» адбудзеца сустрэча па тэме «Новыя беларускія выданні для дзяцей». Адказная: А. Анісім. Пачатак а 18 гадзіне. Уваход вольны. Румянцева, 13.

ГЕНАДЗЮ БУРАЎКІНУ - 75

БУРАЎКІН Генадзь Мікалаевіч нарадзіўся 28.08.1936 г. у вёсцы Шуляціна Расонскага раёна Віцебскай вобласці ў сям'і службоўца, у 1959 годзе скончыў аддзяленне журналістыкі філалагічнага факультэта БДУ.

З'яўляючыся карэспандэнтам газеты «Правда» па БССР, у 1969 годзе спрыяў публікацыі артыкула Зянона Пазняка ў абарону гісторычнага цэнтра Менска. Быў рэдактарам часопіса «Маладосць» (1972—1978), дзе друкаў творы Васіля Быкова і Уладзіміра Карапкевіча, а таксама кнігу Алеся Адамовіча, Янкі Брыля і Уладзіміра Калесніка «Я з вогненнай вёскі».

З'яўляючыся старшынём Дзяржтэлерады БССР (1978—1990), аднак за падтрымку дэмакратычных сілаў і прадстаўленне эфіру лідарам БНФ быў вызвалены ад пасады і на-кіраваны на дыпламатычную працу.

З'яўляючыся пастаянным прадстаўніком Беларусі ў ААН (1990—1994). З 18 сакавіка 1994 году быў намеснікам міністра культуры і друку Рэспублікі Беларусь.

Надзвычайні і Паўна-

моцны Пасол. Дэпутат Вярхоўнага Савету БССР 10 і 11 скілкіння (1980—1990), быў адным з ініцыятаў прыняція Закона аб мовах. Быў старшынём ТБМ імя Ф. Скарыны (1997—1999). Лаурэат дзяржаўнай прэміі імя Янкі Купалы.

Першыя вершы напрэдкуваюць у 1952 г. Аўтар зборнікаў пазізі «Майская просьні» (1960), «З любоўю і нянявісцю зямною» (1963), «Дыханне» (1966), «Выбраныя вершы» (1969), «Жніво» (1971), «Выток» (1974), «Вершы пяці кніг» (1976), «Варта вернасці» (1978), «Пішчота» (1985), «Гняздо для птушкі радасці» (1986), «Узмах крыла», «Паміж зоркай і свечкай», «Чытаго тайнапіс вачэй» і іншых, а таксама кніжак для дзяцей «Тры казкі пра Зая» (1974), «Сінія арэлі» (1987). У 1986 г. выйшлі «Выбраныя вершы» ў 2 тэмах. Напісай кнігу прозы «Тры старонкі з легенды» (1971).

Адзін з аўтараў (з У. Халіпам, Ф. Коневым) сцэнарыя двухсерыйнага фільма «Полымя» (1974), аўтар сцэнарыя дакументальнага фільму «Апаленая памяць» (1975) і «Падарожжа па Беларусі»

(1976). Укладальнік кнігі «Наш Быкаў» — першай кнігі ўспамінаў пра Васіля Быкова.

Перакладае з расейскай, украінскай, мадаўскай, балгарскай і іншых моў.

Чалец Беларускага ПЭН-Цэнтра, сустаршыня Усебеларускага з'езду за незалежнасць (2000), сяббар Рады ТБМ, сяббар Рады беларускай інтэлігенцыі.

Узнагароджаны ордэнамі Працоўнага Чырвонага Сцяга, Дружбы народаў, медалямі.

Ні слязам,
Ні модлам
І гнуща перад сілаю тупой.

Сакратарыят ТБМ,
рэдакцыя газеты «Наша сло-
ва» ішчыра вінчуючы шаноў-
нага Генадзя Мікалаевіча з па-
важнай датай зычаць такіх
жэ паважных вершаў і кніг.

Генадзь Бураўкін
У подлы час няпроста
быць няподлым

У подлы час няпроста
быць няподлым,
Ісці сваёю цвёрдаю ступой,
Калі не вераць

Але трывай,
У гневе зубы сцяўшы,
Не пакідай апошні свой акоп,
Як ні было б пакутліва і цяжка,
Як скрушліва
і крывдна ні было б.

На такіх, як Ірына Марацкіна, трymаецца ўся духоўная Беларусь

Гэта зусім не перарабошанне. Яно так і ёсьць на самой справе. Яна нарадзілася ў жніўні сорак першага. Тут сама жніво, а тут — народзіны, да ўсяго яшчэ і вайна. Ірына была ў сям'і трэцяя, так што ў яе матулі Надзеі была ўжо практыка долягідна немаўлятак. Але тут вайна. І хочаш не хочаш, яна нея і на немаўлятах адбі-

лася. Тут немаўлятак трэба купаць, спавіваць, але яе матульку, як гэта нядзіўна, пра гэта першы раз чую! — немцы ганяюць разам са сваім немаўлём лес садзіц! І яна садзіла. Спаўсе сваю дачушку і гэтак разам з сваім немаўлём на тулю лесапасадку. Пакладзе свой спавіток на зямельку і садзіц той лясок. Так што той лясок, што пры яе роднай вёсачцы Барсукі, амаль Ірыні рабо-

тавары. Сваім пошумам той барок нагадвае Ірыне генна пра ўваходзіны ў жыццё. Што яшчэ памятаеца Ірыне са свайго маленства? Прыйгадвае: «Любілі гуляць у школу. Я пераважна была настаўніцай, за настаўніцай. Мусіць з гэтага і пачалаася моя прафесіяналізацыя... Памятаеца і таксама пасля вызвалення, як толь-

перабошанне. Гэта не адвольныя слова. У гэтым пераканана большасць творчых людзей. Дарэчы, будзе тут згадаць: Ірына Марацкіна творчая асока. Ініцыятыўная. Перакананы, усім ці амаль усім памятаюцца яе глыбока пранікнёныя інтэрвю з шматлікімі дзеячамі культуры, якія друкаваліся ў «Нашым слове», у «Народнай волі». Будзем спадзявацца, што неўзабаве ўсе яе пранікнёныя і глыбокія публікаткі будуць сабраны пад вікладкай адной кнігі.

Поспехаў табе, Ірына!

Здароўя!

Шчыра,
Уладзі Садоль-Садэльскі,
твой калега і аднадумца.

Сакратарыят ТБМ,
рэдакцыя газеты «Наша сло-
ва» выказываючы ішчырую-
чы падзяку Ірыне Сяргееўне за
шматліковую працу на ніве
Беларускіх і зычыць ёй зда-
роўя ды доўгіх гадоў жыцця,
ды не пакідаць ні на хвіліну
справу ўсяго зямнога шляху,
справу Беларускасці.

Вандалін Шукевіч

Пра беларускую асвету

("Kurier Litewski", № 196-1908 г.)

Вандалін ШУКЕВІЧ - пачынальник навуковай археалогіі на заходніх землях Беларусі. Народзіўся 10.12.1852 г. ў маёнтку Нача Лідскага павету. Адукацыю атрымаў у Вільні. З 1872 г. жыў у сваім маёнтку, заняўся даследаваннямі ў сельскагаспадарчай вытворчасці, по-тому — навуковай працай у галіне археалогіі, этнографіі, краязнаўства, антропологіі. Займаў, як відно, актыўную грамадскую пазіцыю.

У артыкуле В. Шукевіч пазицыйнуе сябе палякам, піша гэты артыкул для палякаў, але адстотоівае інтарэсы беларусаў, іхніе права на адукацыю ў роднай мове і, наогул, заклікае палякаў не баяцца беларускага руху, а падтрымаць яго, што з сёняшніх пазіцый глядзіца вельмі мудра і прадбачліва.

польскую, не прывялі да пажаданых вынікаў, а наадварот, выкапалі глыбокую прорву, якая не дапускае ні да якога паразумення.

Гісторыя вучыць нас, што народы незнішчальныя, што можна часова прыпыніць іхніе развіццё, але ніколі не ўдаца перамяніць істоту іх духу, забіць любоў да рэчаў айчынных, зацерпі рысы адметнасці. Прыглушана нават цяжкай рукой пераможцы, жорстка затрыманая ў сваім бегу раней ці пазней, а адшукае тая рыса сваё права і паўторнай хвайяй разбурыць штучныя збудаванні чужых уплыўаў.

Прымус ніколі не мае права быць, асабліва ў галіне нацыянальных правоў.

Памыляеща той, які верыць у пасляховасць такой методы паводзін. Яшчэ больш памыляюща тыя, якія лічаць, што ў нашых умовах мы можам думашы пра штучную асіміляцыю мільёнаў людзей. Дзяржавы, якія стаяць намнога вышэй ад нас культурна, якія маюць на падтрымку сваіх імкненнія матэрыяльную сілу, з цэлай сеткай дзяржаўных інстытутаў не раз спыняліся бяспільна перад адпорам этнічна прыгнечаных, а што ж ужо мы, расцярушаныя, бяспільныя, не здолныя зграмадзіцца дзеля салідарнага дзеяння.

Нам гавораць, што больш высокія культуры ўбіраюць у сябе культуры больш нізкія, пра што павінна быцца бы сведчыць логіка гісторыі. Праўда, але робіцца гэта роўна на столькі, на колькі больш высокую культуру людзі, якія стаяць на больш нізкім узроўні цывілізацыі, прысвойваюць сабе добраахвотна.

Гвалт, з хоць якой напругай, заўсёды параджае адпор, гэта з'яўляецца неадменным правам прыроды. Зрэшты, каб які-небудзь народ з карысцю для агульначалавечай справы цалкам прысвоіў сабе вышэйшую культуру, трэба спачатку прыняць яго такім, якім ён ёсьць, **навучыць яго цаніць святыло ведаў у яго роднай мове**.

Потым ён сам зробіць выбар і, калі ўжо прыме чужую культуру,

то назаўсёды - на дзяцей, унукаў і праўнukaў.

Такая логіка гісторычная. Параўнаем толькі колькасць адпольшчаных немцаў, якія толькі пад націкам зрабіліся немцамі, з колькасцю аднямечаных палякаў з нямецкім прозвішчам - і зразумеем тую праўду.

Не трэба баяцца таго, што ў нас беларусы горнуцца да knižak, якія даюць ім крошки ведаў у іх роднай мове. Для польскасці ніяма ў тым руху небяспекі. Прынамсі, да тых, хто ім дапамагае падняцца дугоўна ў іх уласнай мове, захаваюць яны па-чуже ўдзячнасці назаўсёды, і яны будуть ненавідзець кожнага, хто стане на шляху іх памкнення ѿбо будзе выказваць непавагу да іх нацыянальнасці і мовы.

Праўда, што і да польскіх кніг горнуцца беларусы гэдак жа ахвотна. Гэта агульнае жаданне, імкненне да святыя. Но яны ўжо спазнілі патрэбу ў навуцы і началі яе браць з усіх крывацій, якія пад рукою. Але навука, якая падаеца ў чужой мове, хоць і набліжанай, не так лёгка прыстасуеца да сутнасці жыцця, таму што ў беларусаў яна становіцца нечым іншым, чым у іх найбліжэйшых суседзяў - "польская", "панская", але не "мужыцкая", "беларуская".

Можна смяяцца з энтузіастаў, якія прагнучы з фарсіраваць беларускую справу, не лічачыся з аbstavінамі, можна іх называць "ніякімі" ці неяк яшчэ, але трэба памятаць, што калі мы не падтрымаем таго сімпатычнага - будзе што будзе - руху, то яго кірунок возмуць у свае рукі нашы суседзі і выкуюць з яго меч на нас, бо маюць сілы і ўсякія магчымасці для таго. Прынамсі, усходня група праваслаўных беларусаў будзе цалкам страчана для нашага ўплыву, бо прыхіліца да крэўнай сабе мовай і верай Вялікасці.

Іншая справа з беларусамі заходнія групы. Тут аснову народу складаюць таікі розныя этнічныя фармацы, што той свайго роду кангламерат нелья назваць нават ні Руссю Белай і Чорнай. Бо каго толькі гэтыя наднёманская пушчы і пяскі не бачылі. І палонных, як з Польшчы, так і з Маларосіі і нават з Чэхіі і ўцекаючай з-пад уціску з Маскоўскай дзяржавы і столькіх іншых, каго цягнула ў наш край свобода, гарантаваная кожнаму, хто схаваўся пад крыло нашай Пагоні.

Як паводле археалогіі тых вандровак народаў захаваліся да сёняня прызвішчы, якія гучыць аң па-беларуску, аң па-літоўску: такія, як: Залускі, Квяткоўскі, Кучынскі, Яленскі, Вайчаюўскі, Сабалеўскі, Савіч, Налівайка, Матэйка, Швед і тысячи іншых. Акрамя гэтага маем тут за-сіянковую шляхту. Ладам жыцця яна не адрозніваеца ад сялян, толькі паставяна ўжывае польскую мову. Тут пропаганда польскасці яшчэ мае права быць. Належыць дапамагчы тым адзінкам у захаванні сваёй нацыянальной адметнасці, а іншым паказаць дарогу для павароту ў лона польскасці. Але нельга забываць і пра братоў беларусаў з крыві і косі, якія насуперак усяму самаўседаляюцца і хочуць захаваць сваю нацыянальную адметнасць. Падтрымкі масаў мы пры гэтым не атрымаем, але спрычынімся да завяршэння наймацнейшых сардечных сувязяў, бо ўчынкі нашаў будуть адпавядзаны спрэвядлівасці і праўдзе.

Нам вядома з уласнага досьведу, якія цяжкай крýдай і знявагай для чалавека ёсьць прымус яго да прыняція духоўнай ежы ў чужой мове. Вядома нам таксама, што гвалты, якія чыніліся над намі з мэтай змушэння нас да думання не па-

«НЕ ПЛЮЙ У КАРЫТЦА...» І ПІНШАЕ

У акадэмічным двухтомным зводзе «Прыказкі і прымаўкі» (1976) выказ, які пачынаеца спалучэннем «не плюй», падаеца ў некалькіх варыянтах: *Не плюй у воду: глядзіца (прыйдзеца) напіца; Не плюй у крываці: прыйдзеши па вадзіцу; Не плюй у калодзеж, мо прыйдзеца напіца і інш.*

Янка Купала ж пяць разоў скарыстаў гэту прыказку толькі ў форме *Не плюй у карытца – прыдасца напіца*. А ў трагікамедыі «Тутэйшыя» прыказка ўжыта ў крыху змененым выглядзе; Янка Здолнік кажа Мікіту Зноску: «*Ці не паспяшаціся, пане рэгістратор, пляваць у карытца – каб не прыйшлося напіца*». Ва ўсіх шасці Купалавых кантэктах прыказка абазначае «*Не рабі шкоды каму-небудзь, каб пасля гэтам самым не зрабіць горші для самога сябе*».

Першы ж раз яна была ўжыта ў ягоным вершы «*Не плюй у карытца...*», напісаным 15 студзеня 1922 года. Верш ні пры жыцці паста, ні ў яго пасмяротных выданнях нідзе не друкаваўся. Упершыню ён пабачыў свет толькі ў 2003 годзе – у Пойным зборы твораў (т. 9, кн. 2, с. 7-8). Чаму паэт нават і намеру не меў здаваць верш у друк, а толькі, як сведчыць М.М. Улашчык, даверліва даваў яго чытаць сваім сябрам, – тлумачыцца ідэйным зместам твора і небяспекай пакарання за верш.

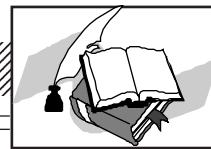
Калі ў ліпені 1920 года пачалася расійска-польская вайна, бальшавіцкія ўлады РСФСР паўторна абраходавалі «Дэкларацыю аб авіяшчэнні незалежнасці Савецкай Сацыялістычнай Рэспублікі Беларусь» (у скарачэнні – ССРБ). І дыктавалася гэта не надзённымі задачамі беларускай нацыі, не імкненнемі стварыць найбольш спрыяльныя ўмовы для развіцця эканомікі і культуры беларускага народа, а палітычнай зламынай тэктукай і міжнароднымі аbstавінамі. Гэта ССРБ, наша «Бацькаўшчына-маці», як называў Янка Купала, аж да 1924 года была абрэзана з усіх бакоў. Заходняя Беларусь паводле Рыжскага дагавора 1921 г. адышла ад Польшчы, а на ўсходзе мяжа з РСФСР праходзіла за Барысавам, ля Бабруйска і Мазыра. Складалася ССРБ з шасці няпоўных паветаў Менскай губерні: Бабруйскага, Барысавскага, Мазырскага, Чэрвенскага і частак Менскага і Слуцкага. Тэрыторыя ССРБ зімала 52 398 квадратных кіламетраў з насельніцтвам крываю больш як паўтара мільёна чалавек, г.зн. была не нашмат большая за сучасную Гарадзенскую вобласць па плошчы і колькасці жыхароў.

З душэўным болем і горкай іроніі пісаў Янка Купала ў вершы «*Не плюй у карытца...*»:

Бах, нашу Айчыну
Без нашае волі,
Як тую аўчыну
Ў шматкі напаролі.
А нам чужы сімбут
Паднёс пяць паветаў,
Жыві і ўладай тут!
Ну, дзякую за гэтага..
Не плюй у карытца –
Прыдасца напіца.

Гэты верш складаеца з пяці варыянтаў стараўнічай прыказкі з евангельскага тэксту: «*Своя своих не познаша*» (Іаан, 1, 10-11). Другая частка выказу – фразеалагізм «(даць) бярозавай кашы». Сэнс выказвання – «*Бывае, што даводзіцца цярпець пабоі ці іншыя непрыемнасці не ад чужых людзей, а ад сваіх жа*». Праілюструе ўжыванне гэтай прыказкі прыкладам з мемуараў У. Калесніка «*Доўг памяці*»: «*Не ўзабаве на нашай пазіцыі пачала прыстрэльвацца [наша] артылерыя. Каманёў... не ведаў страху. ... і цяпер пачаў смяяцца з таго, што не познал сваіх нашы, бярозавай даюць кашы*».

Іван Лепешай

Гародня. Заявы бацькоў у беларускія класы

Даўно скончыўся чэрвень - самы першы актыўны месяц сярод бацькоў будучых першакласнікаў. У ліпені і першай палове жніўня сітуацыя амаль не змянілася. Вынікі першага месяца (чэрвена) па звестках раённых аддзелаў адкукацыі і вынікі на сярэдзіну жніўня. Афіцыйныя і неафіцыйныя.

Кастрычніцкі раён.

На жаль, з 70 бацькоў Кастрычніцкага раёна, якія па звестках аддзела адкукацыі жадалі вучыць дзіцяці па-беларуску заявы падалі 7 чалавек. Сіць спадзяніні, што да канца жніўня ахвотных стане больш. Пералік навучальных установ, дзе пададзены заявы ўпершы беларускі клас у чэрвні:

- Гімназія №4-1 (вул. Рэпіна);
- СШ №19-1 (Ласосна);
- СШ №31-1 (Вішнявец);
- СШ №33-1 (вул. Томіна, Славінскага);
- СШ №34-2 (Вішнявец);
- СШ №35-1 (Паўднёвы).

На сярэдзіну жніўня па звестках аддзела адкукацыі колькасць пададзеных заяў не змянілася.

На звестках аддзела адкукацыі базавай школай для адкрыція беларускага класа ў Кастрычніцкім раёне плануецца зрабіць СШ №34. Побач СШ №31 і недалёка СШ №33, СШ №35, дзе таксама ёсць заявы на вучобу дзетак у беларускім класе. Будзе выдатна, калі тыя, хто падаў заявы ў іншыя школы, падтрымаюць спробы стварэння беларускага класа і напішуть заяву ў беларускі клас СШ №34. У мікрараёне "Вішнявец" і "Дзвеятоў-

ка" для маленьких дзетак з бацькамі плануецца пусціць аўтобус "Бацькоўскі маршрут" па звычайніх каштах. Па апошніх звестках гарадзела адкукацыі адкрыццё гэтых "бацькоўскіх маршрутаў" плануецца 29 жніўня, а не 15, як планавалася раней. Аддзел адкукацыі на прапановы ТБМ даць кантактныя дадзеныя бацькоў, якія хочуць вучыць сваіх дзетак на роднай мове, катэгарычна адмовіў, спаслаўшыся на канфідэнцыяльнасць таго інфармацыі. У свою чаргу яны абяцалі самі правесці размовы з бацькамі іншых школ рэйнай аб падачы заяў у нейкую адну школу (магчымы №34) для фармавання беларускага класа. Таварыства беларускіх мовы просіць бацькоў праінфармаваць аб усіх магчымых зменах пры напісанні новых заяў. Гэтак жа райм паступіць і бацькам Ленінскага раёна.

Ленінскі раён.

Пасля змяншэння колькасці пададзеных заяў (на сярэдзіну жніўня) у СШ №32 захавацца як базавую стане праблематычна. А як лічаць бацькі? Захавацца як базавую, ці абраць іншую навучальную ўстанову з большай колькасцю заяў?

Затое ў другі беларускі клас гэтай школы з пачатку лета аўт'ялены дадатковы набор дзетак, дзе паспяхова навучаецца адна вучаніца.

На звестках гарадзела адкукацыі ў першы беларускі клас (Ленінскі раён) на першай ліпені пададзена 5 заяў. Гэта наступныя навучальныя ўставновы:

Алесь Крой.

Гімназія №6-1 (вул. Дзяржынскага, 111);
СШ №7-1 (вул. Камарова, 15);
СШ №32-3 (Ліможа, 11).

На сярэдзіну жніўня ў СШ №32-1 (Трох іншых бацькоў, якія жадалі вучыць сваіх дзяцей па-беларуску, заявы ў гэтую школу пакуль не напісалі).

На неафіцыйных звестках ТБМ яшчэ 3 заявы пададзены бацькамі ў ПШ №1 на вуліцы Горкага. Магчыма, гэтая пачатковая школа-гімназія магла быць базавай?

Чытайте аўт'яву на сایце "Радыё рабцы"- "Беларускія класы ў Гродне".

Тэлефон сакратара школы №32: 41-31-92 (Баярчык Гелена Вашлаваўна).

Завуч пачатковай школы №32: МТС- 787-43-54 (Багдановіч Валянціна Іванаўна).

Прадстаўнік бацькоўскага камітэта па адкрыцці беларускага класа: 70-62-89, пасля 18.00 (Астроўская Аксана).

Тэлефоны начальніка аддзела адкукацыі гарыканкам: 72-05-58, 72-04-02 (Блажэй Сяргей Валір'яновіч).

Тэлефон Кастрычніцкага раёнага аддзела адкукацыі: 52-05-66 (Аляксандра Ўладзіміраўна).

Тэлефон Ленінскага раёнага аддзела адкукацыі: 72-10-65 (Аксана Сяргееўна).

Тэлефоны гарадзенскага абласнога ГА "Таварыства беларускіх мов": Вэлкам - 943-58-09 (Крой Аляксандр Ільіч), МТС-285-93-07 (Буднік Іван Фёдаравіч).

Алесь Крой.

Беларускамоўны летнік пад Гомелем

12-14 жніўня пад Гомелем адбыўся беларускамоўны летнік. Удзельнікам (а ўсяго было больш за 30 чалавек) быў працаваныя насычаная праграма: дыскусіі на моўную і гістарычную тэматыкі, беларускія танцы пад дуду і нацыянальная вячэра, экспурсія ў Хальчанскі палац, рухавыя і інтэлектуальныя гульні, а таксама выступленне беларускіх бардаў.

Моладдзю была ахвотна падтрыманая ідэя папулярызацыі роднай мовы, а самыя актыўныя атрымалі прызы і

падарункі. Пра гэтае мерапрыемства, арганізаване мясцовым ТБМ, можна было даведацца на сایце kli4nik.info. Активісты арганізацыі адзначаюць неабходнасць правядзення падобных летнікаў і гарантуюць яшчэ больш разнастайную праграму ў наступным годзе.

Наш кар.

На здымках: 1. Дзяўчыны тримаюць майкі з надпісам "Мая мова беларуская"; 2. Спявае бард Андруш Мельнікай.

Беларускія маляванкі

Напярэдадні чарговага навучальнага года супрацоўнікі "ЖЖ" (жаночага часопіса) парадавалі беларускіх дзетак дзвюмі прыгожымі маляванкамі. Першая беларуская маляванка выйшла ў свет у канцы чэрвеня і з'явілася дадаткам да вышэйзгаданага часопіса. Маляванка складаецца з сямі беларускамоўных і рускамоўных тэкстаў з малюнкамі да іх, якія дзеткі змогуць размаляваць на свой густ адпаведна зместу. У тэксце "Чароўны ўзор" размова ідзе пра беларускую гісторычную сімволіку. Тэкст пад назімай "Карта-зубр" прысвечаны сучаснай геаграфічнай мапе нашай краіны. "Мірскі замак" паведамляе пра тое, што з'явілася адным з сімвалу Беларусі. Яго выяву дзеткі будуть размаляваць з асаладай. У кніжцы ёсьці месцы і для маленьких паданняў, чытаючы якія дзеткі даведаюцца пра цікавыя беларускія словаў - тэкст "Па жаданні кажана". У чароўную краіну легендаў запрашае і "Папараць-кветка". Пра некаторыя асаблівасці беларускіх мов паведамляе "Літара ў". На заканчэнне кніжкі дзеткі могуць пазнаёміцца з кароткай версіяй выдатнай беларускай народнай казкі "Коцік, пеўнік і лісічка".

Другая маляванка выйшла праз месяц пасля першай і ўжо зарэгістравана як асобнае выданне з назімай "Маляванка беларуская" №1. Яна прызначана "для гарэзай хлопчыкаў і ціхунь дзяўчынок". Першы тэкст апавядае пра "Беларускі лён". А вось "Прыгажуні-вужалкі" раскрываюць старыя традыцыйныя паданні пра Змяінага цара - валадара ўсіх змей у лясах і палях. Пра адметнае беларуское мастацтва выцінанкі расказвае наступны тэкст. Што цікава, дзеткі могуць як размаляваць, так і паспрабаваць самі выразаць з паперы прыгожы малюнак. Пра глыбокую мінувшынину і звычай наших продкаў распавядае тэкст "Барысаў камень". Зараз гэты сведка нашай гісторыі знаходзіцца ў Полацку каля Сафійскага сабора. Сённяшнія гарадскія дзецы зусім не ведаюць таго, як даўней на вёсцы жанчыны работі масла. Прачытаўшы тэкст "Як работі масла" і размаляваўшы адпаведны малюнак, атрымаеш сапраўднае ўяўленне пра гэты працэс. Наступны тэкст - пераказ вядомай беларускай казкі "Каток - залаты лабок". Напрыканцы кніжкі дзетак запрашаны ў музей цягнікоў, якія знаходзіцца ў горадзе Берасці, непадалёк ад знакамітай цвердзі.

Застаецца дадаць, што наклад кожнай з гэтых маляванак складае па 8 тысяч асобнікаў, і яны ёсць у вольным продажы.

МАЛЯВАНКА БЕЛАРУСКАЯ

ДЛЯ ЖЭЎЖЫКАУ 4-8 ГАДКОУ

МАЛЯВАНКА БЕЛАРУСКАЯ

ДЛЯ ГАРЭЗАЙ ХЛОПЧЫКАЎ ЦІХУНЬ ДЗЯЎЧЫНАК

Грамадскае аўтаднанне "Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны" выказвае вялікую падзяку галоўнаму рэдактару часопіса Юліі Дарафеевай і ўсім аўтарскому колектыву выдання.

Алег Трусаў,

Алена Апісім.

Без стомы працаўаць для Беларусі

У нядзелю 14-га жніўня за акіянам адбылося святкаванне 85-х угодкаў з дня нараджэння слыннага беларуса доктара Янкі Запрудніка. Пасля набажэнства на банкет сабралася больш за 60 чалавек, у тым ліку дзеткі. Функцыю тамады выконваў Вітаўт Кіпель, з якім на сёлета ў імянінніка прыпала 65-гадзіннае працаўнага сябруства. Прамаўлялі, апрача Вітаўта, дочкі Веры і Ніны, Ала Кузьміцкая (Шчэцька), Вячка Станкевіч, Юзік Рагалевіч, Валя Трыбуловіч. А яшчэ доктар Запруднік атрымаў больш за 50 віншаванняў у паштоўках, у тэлефанічных звонках ды імэйлах. Да абеду і пасля яго ў

зале прыемна гучала музыка, забяспечаная таленавітмі Валянцінай і Таняй Дзяманышкамі, рэгентамі мясцовага царкоўнага хору.

Вялізны каравай жончынай выпечкі (удзел у мяшан-

ніцеста прымаў сам імяніннік), які на возіку дружна выкідалі з кухні дзеткі, адразу ж прыцягненні увагу фатографаў. Усе пяць свечак на ім імяніннік патушыў адным дзымухам.

У свайя прамове Янка Запруднік згадаў кавалак мудрасці, пачутай, яшчэ быўшы студэнтам, ад беларускага ма-наха, які апекаваўся студэнцкай грамадой. Па-французску гэта гучала: Vive c'est d'etre fatiguer, dasluon: жыць – гэта быць змучаным, а больш адпаведна, і нават паэтычна – жыць да стомы. А пакуль Янка Запруднік жыве і працуе для Беларусі без стомы. Многія ляты!

Наш кар.

**Анатоль Літвіновіч,
кандыдат філалагічных навук**
**УКЛАД БЕЛАРУСА Ў
СУСВЕТНУЮ ЦЫВІЛІЗАЦЫЮ**

(Заканчэнне. Пачатак
у папярэднім нумары.)

Найбольш творчы па-
тэнцыял нашага народа прая-
віўся, канешне, ў часы існаван-
ня Палацага, Турава-Пінска-
га, Наваградскага княстваў,
ВКЛ (Ф. Скарына, С. Будны,
Л. Сапега і інш.), а таксама
БНР, БССР і Рэспублікі Бела-
русь. Дзяржава насыць жа свед-
чыць аб жыццяздольнасці і
энергічнасці народа, яго слau-
ных гістарычных і культурных
традыцыйах.

Па-другое, хочам мы
гэта прызнаць ці не хочам,
беларускі генафонд узбагацілі
прадстаўнікі іншых народаў,
якія ўдзельнічалі ў беларускім
этнагенезе (продкі сучасных
украінцаў, палякаў, рускіх,
літоўцаў (у прыватнасці Жа-
можыці), жыхары Нальшчанаў і
выходцы з Дзяволты і латы-
шоў, а таксама даўніх язвягай,
prusai, немцаў, галандцаў,
швейцарцаў, скандынаўцаў,
чехаў, вугорцаў, французаў,
іранскіх і цюрскіх этнасаў і
інш.). Беларускі генафонд, з
аднаго боку, здавалася б,
значна аслаблены ў Еўропе ў
сувязі са шматлікімі войнамі,
паўстаннямі, вельмі цяжкімі
эканамічнымі ўмовамі жыцця
народа ў дарэвалюцыйны і
паслярэвалюцыйны час, э-
прэсіямі царскіх і савецкіх ча-
соў і інш. неспрыяльнымі фак-
тарамі, якія зведалі наша зямля
і людзі. З другога ж боку, ад-
нак, дзякуючы жыццяздоль-
насці нашага народа, яго не-
звычайнай трываласці і стой-
касці, пракаўгасці, дысцыплі-
наванасці, сур'ёзным адносі-
нам да справы, дзелавітасці,
кемлівасці, рацыянальнай ар-
ганізаціі працы, побыту, адпачынку,
харчавання і інш. сваім
станоўчым якасцям і рысам
характару, а таксама, вера-
годна, асіміляцыі ў яго (у бе-
ларускі народ – А.Л.) інша-
етнічных элементаў генафонду
сталі аднаўляюся, узбагачаюся і
ў канцавым выніку ўзмац-
няюся. І беларускі народ пастані-
на нарадкаў таленавітых, а
калі хоцеце, нават геніяльных
людей. І такі народ павінен
жыць і будзе жыць далей. Да-
рэчы, асіміляцыя прадстаўні-
коў іншых этнасаў у беларусаў
сведчыць не толькі пра нашу
жыццяздольнасць, але перад
усім пра дзяржава насыць.

Па-трэцяе, захаванню
нашай дзяржава насыці і народа
садзейнічала тое, што бела-
руська або беларуска-літоў-
ская (гаворка ідзе пра ВКЛ)
пануючае саслоёве арыентава-
лася на ёсць перадавое ў на-

вуцы, тэхніцы і культуры єўрапейскага Захаду. Таму і не дзіўна, што ў шэрагу галін (ваенна справа, культура і інш.) беларусы апярэджвалі ў свой час не толькі народы Ўсходняй, але часам і Цэнтральнай Заходняй Еўропы. Напрыклад, у пэўных бітвах беларусы, дзякуючы выкарыстанню єўрапейскага ўзбраення і ваенай тактыкі, палкаводчай мудрасці і смелым, неардынарным разшэннем баявых задач, герайзму воінай атрымлівалі перамогі над большымі па колькасці непрыяцельскімі войскамі (бітвы пад Клецкам 1506 г., Оршай 1514 г., на р. Ула 1564 г., Кіргольмам 1605 г., Шкловам 1654 г., інш.) гл.: *Саганович Г.М. Войска Вялікага Княства Літоўскага ў XVI–XVII стст.-Мн., 1994. С. 50–59.*

Уршуля Францішка Радзівіл заснавала першы ў гісторыі ўсходніх і заходніх славянаў прыватнаўласніцкі свецкі аматарскі тэатр. Або такія факты. Адным з першых культаўных помнікаў барока на єўрапейскім кантынente быў касцёл Божага Цела ў Інсвіжы. Статут ВКЛ 1588 г. з'яўляўся ў той час найбольш дасканальным кодэксам юрыдычнай думкі ў Еўропе і аказаў упłyў на прававую думку суседніх і іншых народаў (рускіх, украінцаў, палякаў, немцаў) Еўропы.

Па- чацвёртае, у беларусаў значны адсотак насељніцтва займала шляхта (12–13 адсоткаў), у рускіх ўсяго – 2–3 адсоткі. У шляхты генафонд, так скажам, не самы горшы сярод беларусаў. І выходцы з беларускай шляхты ўнеслі годны ўклад у сусветную навуку, тэхніку, культуру. Ужо тое, што беларускі народ унёс такі вялікі ўклад у сусветную цывілізацыю можа сведчыць дадатковым аргументам на карысць даўніх традыцый беларускай дзяржава насыці, бо толькі ў такім разе можна захаваць свой генафонд і высокі інтэлектуальны патэнцыял. На самай справе, высновам В. Ярмоленка можна верыць, бо беларусы з даўніх часоў былі жыццяздольным, з магутнай творчай сілай, народам, пра гэта сведчыць не толькі бытавыя, але і цяперашнія нашы поспехі ў науцы, тэхніцы, культуры, спорце. Вялікае значэнне мае папулярызацыя ў цяперашні час дасягненняў нашых выдатных землякоў на старонках газет, часопісаў, на тэлебачанні, радыё.

Ярмоленка спыніўся ў публікацыі на дасягненнях беларусаў не толькі дарэвалюцыйнага, але паслярэвалюцыйнага (савецкага) перыяду і сучаснасці. Калі пра некаторых вучоных, гістарычных і культурных дзеячай з беларускімі каранямі мы ўжо тое-сёе або шмат ведаем (І. Гурко, І. Чэрскі, С. Кавалеўская, В. Кашаварава-Руднева, Ю. Тарыч, І. Стравінскі, П. Сухі, інш.), то пра іншых нічога не ведаем або вельмі мала што ведаем. От возьмем, напрыклад, Рамана Кандраценку. Гэты генерал з'яўляўся легендарным абаронцам Порт-Артура ў час

**Анатоль Літвіновіч,
кандыдат філалагічных навук**

руска-японской вайны 1904–1905 г. Дарэчы, у Полацку, як сцвярджае В. Ярмоленка, стаяў помнік гэтаму герою, аднак потым ён быў знесены. Або ўзяць Уладзіслава Старэвіча. Гэты творчы чалавек мае заслугі перад сусветным кінематографам. Ен у 1911 г. упершыню стварыў “мульцікі”. Наш зямляк Аляксандр Чыжэўскі адкрываў ролю сонечнай радыяцыі ў жыццядзейнасці біясферы. Заснавальнікам сусветнай пісіхіягры ў з'яўліені тэаксама наш суайчыннік Іван Балінскі (1827–1902). Тут жа Валеры Ярмоленка згадвае і пра заснавальніка сусветнай індыяністыкі Каэтана Касовіча, Скірунта – патрыярха рускага прадпрымальніцтва, ён першы заклаў аснову вінаробства ў Крыме, пабудаваўшы ў Ялце цяпер знакаміты завод “Масандра”. Асноўная заслуга ў адкрыцці нафты і газу ў Заходнім Сібіры належыць нашаму земляку Трафімуку, Курыльскія астравы адкрыты Ураджэнец Беларусі Іван Казырэўскі і інш.

Тут я хачу заўважыць, што вялікі ўклад у сусветную навуку, тэхніку, культуру зрабілі яўрэі з беларускімі каранямі, лаўрэаты Нобелеўскай прэміі: Сайман Кузнец, Аарон Клуг, Зельман Ваксман, Рычард Фейнман, Ілья Прягожын, Шэлдан Лі Глэшай, Марцін Перл, Фрэдэрык Райнес, Алан Хігер і інш. Гл.: *Ноффе Э.Г. Нобелеўскія лауреаты з беларускімі корнями.- Мн., 2008.*

В. Ярмоленка – першы, хто так грунтоўна пастаўіўся да нашага ўкладу ў сусветную цывілізацыю можа сведчыць дадатковым аргументам на карысць даўніх традыцый беларускай дзяржава насыці, бо толькі ў такім разе можна захаваць свой генафонд і высокі інтэлектуальны патэнцыял. На самай справе, высновам В. Ярмоленка можна верыць, бо беларусы з даўніх часоў былі жыццяздольным, з магутнай творчай сілай, народам, пра гэта сведчыць не толькі бытавыя, але і цяперашнія нашы поспехі ў науцы, тэхніцы, культуры, спорце. Вялікае значэнне мае папулярызацыя ў цяперашні час дасягненняў нашых выдатных землякоў на старонках газет, часопісаў, на тэлебачанні, радыё.

Рэдактар Станіслаў Вацлававіч Суднік

Рэдакцыйная калегія:

Юрась Бабіч, Вольга Іпатава, Юрась Каласоўскі, Ірына Маракіна, Леакадзія Мілаш, Алеся Петрашкевіч, Аляксей Пяткевіч, Уладзімір Содаль, Станіслаў Суднік, Павел Сцяцко, Алег Трусаў.

<http://nashaslova.mns.by/>
<http://pawet.net/>

Ліпень у Таварыстве беларускай культуры ў Літве

У суботу 30 ліпеня ў Таварыстве беларускай культуры адбылася традыцыйная імпрэза, на якой абмеркавалі пытанні адносна сітуацыі ў Беларусі, а таксама ўзгадалі пятую гадавіну з дня смерці народнага пісьменніка Янкі Брыля і III з'езд беларусаў свету, з часу правядзення якога ў ліпені споўнілася 10 год.

Імпрэзу распачаў старшыня Таварыства Хведар Нінька. У сваёй промове ён распавёў аб правядзенні III з'езду беларусаў свету і ўзгадаў гісторыю правядзення папярэдніх. Варта адзначыць, што спадар Хведар быў удзельнікам усіх з'ездаў.

Распавядаючы пра III з'езд Хведар Нінька звязнуўся да гісторыі правядзення папярэдніх. У сваёй промове ён адзначыў, што толькі першы з'езд праводзіўся на належным дзяржавным узроўні. Тады ў Беларусь змаглі прыехаць толькі беларусы, якія паўстагодзіз не бачылі сваёй этнічнай зямлі. Па расповяду многіх, некаторыя з іх цалавалі зямлю і практична на вачах ва ўсіх былі слёзы. Але другі раз Бацькаўшчына іх ужо не прыняла прыветліва. Пасля 1994 года яны зноў сталі непатрэбнымі. І тады, у 1997 годзе, адбылася спроба падзяліць беларусаў на “чэсных” і “нячэсных”. І знайшліся “юды”, якія за прыціццем срэбнікаў прадаліся і паспрыялі расколу беларусаў.

Трэці з'езд праводзіўся ў яшчэ больш складаных умовах. Практична да апошнія часы не было зразумела, ў якім памяшканні ён адбудзеца. Такім чынам улады хацелі яго цалкам сарваць. Распавядаючы аб гэтым, спадар Хведар зачытаў тую промову, з якой ён выступіў на III з'ездзе беларусаў. У ёй ён акцэнтаваў увагу на проблеме беларусаў Літвы і на тым, што яны цалкам там пакінутыя. Калі палякам дапамагае іх этнічная бацькаўшчына і выдзяляе ім велізарнейшыя грошы, будзе школы, дамы культуры, то беларусы не маюць дапамогі наядкуль. Таму і не прэстыжна ў Літве быць беларусам. Калі ў першыя класы польскіх школ у Вільні праводзіцца конкурсы, то ў беларускай школе стаіць праблема, каб набрацца бі мінімальнай колькасцю вучняў у першы клас. І такіх прыкладаў шмат. Пакуль у Беларусі не будзе шанавацца беларуская мова і культура, то беларусы не маюць дапамогі наядкуль. Таму і не прэстыжна ў Літве быць беларусам. Калі ў першыя класы польскіх школ у Вільні праводзіцца конкурсы, то ў беларускай школе стаіць праблема, каб набрацца бі мінімальнай колькасцю вучняў у першы клас. І такіх прыкладаў шмат. Пакуль у Беларусі не будзе шанавацца беларуская мова і культура, то беларусы не маюць дапамогі наядкуль. Таму і не прэстыжна ў Літве быць беларусам. Калі ў першыя класы польскіх школ у Вільні праводзіцца конкурсы, то ў беларускай школе стаіць праблема, каб набрацца бі мінімальнай колькасцю вучняў у першы клас. І такіх прыкладаў шмат. Пакуль у Беларусі не будзе шанавацца беларуская мова і культура, то беларусы не маюць дапамогі наядкуль. Таму і не прэстыжна ў Літве быць беларусам. Калі ў першыя класы польскіх школ у Вільні праводзіцца конкурсы, то ў беларускай школе стаіць праблема, каб набрацца бі мінімальнай колькасцю вучняў у першы клас. І такіх прыкладаў шмат. Пакуль у Беларусі не будзе шанавацца беларуская мова і культура, то беларусы не маюць дапамогі наядкуль. Таму і не прэстыжна ў Літве быць беларусам. Калі ў першыя класы польскіх школ у Вільні праводзіцца конкурсы, то ў беларускай школе стаіць праблема, каб набрацца бі мінімальнай колькасцю вучняў у першы клас. І такіх прыкладаў шмат. Пакуль у Беларусі не будзе шанавацца беларуская мова і культура, то беларусы не маюць дапамогі наядкуль. Таму і не прэстыжна ў Літве быць беларусам. Калі ў першыя класы польскіх школ у Вільні праводзіцца конкурсы, то ў беларускай школе стаіць праблема, каб набрацца бі мінімальнай колькасцю вучняў у першы клас. І такіх прыкладаў шмат. Пакуль у Беларусі не будзе шанавацца беларуская мова і культура, то беларусы не маюць дапамогі наядкуль. Таму і не прэстыжна ў Літве быць беларусам. Калі ў першыя класы польскіх школ у Вільні праводзіцца конкурсы, то ў беларускай школе стаіць праблема, каб набрацца бі мінімальнай колькасцю вучняў у першы клас. І такіх прыкладаў шмат. Пакуль у Беларусі не будзе шанавацца беларуская мова і культура, то беларусы не маюць дапамогі наядкуль. Таму і не прэстыжна ў Літве быць беларусам. Калі ў першыя класы польскіх школ у Вільні праводзіцца конкурсы, то ў беларускай школе стаіць праблема, каб набрацца бі мінімальнай колькасцю вучняў у першы клас. І такіх прыкладаў шмат. Пакуль у Беларусі не будзе шанавацца беларуская мова і культура, то беларусы не маюць дапамогі наядкуль. Таму і не прэстыжна ў Літве быць беларусам. Калі ў першыя класы польскіх школ у Вільні праводзіцца конкурсы, то ў беларускай школе стаіць праблема, каб набрацца бі мінімальнай колькасцю вучняў у першы клас. І такіх прыкладаў шмат. Пакуль у Беларусі не будзе шанавацца беларуская мова і культура, то беларусы не маюць дапамогі наядкуль. Таму і не прэстыжна ў Літве быць беларусам. Калі ў першыя класы польскіх школ у Вільні праводзіцца конкурсы, то ў беларускай школе стаіць праблема, каб набрацца бі мінімальнай колькасцю вучняў у першы клас. І такіх прыкладаў шмат. Пакуль у Беларусі не будзе шанавацца беларуская мова і культура, то беларусы не маюць дапамогі наядкуль. Таму і не прэстыжна ў Літве быць беларусам. Калі ў першыя класы польскіх школ у Вільні праводзіцца конкурсы, то ў беларускай школе стаіць праблема, каб набрацца бі мінімальнай колькасцю вучняў у першы клас. І такіх пр